

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

מטרת המנוחה, והבדלי המשמעויות שבין הארון והמנוחה

נושא א' - המשמעות של המנוחה

שאלה מרכזית - המטרה של עשיית הארון ברורה, וכנאמר: "ונתת אל הארץ את העדת אשר אתך אליך" (כ"ה, ט"ז), והכוונה לתורה כפי שאומר רש"י או ללוחות כמו מפרשים אחרים. אך לגבי המנוחה, לא מפורש מה מטרתה. רש"י בפרשת 'בהעלותך': "יאירו שבעת הנרות. ששה שעל ששת הקנים, שלשה המזרחיים פונים למול האמצעי, הפתילות שבהן. וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי. ולמה? כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך" (במדבר ח', ב'), אי"כ לשם מה קבעוה במשכן?

הסבר א' - כבוד הבית - 'החינוך' (מצוה צ"ח) אומר: "שצונו השם יתברך להיות נר דולק בבית המקדש להגדלת הבית לכבוד ולתפארת בעיני הרואים, כי כן דרך בני איש להתכבד בבתיים בנרות דולקים".

הסבר ב' - להאיר על השולחן - 'רשב"ם' (כ"ה, ל"א): "ועשית מנרת וגו' - להאיר על השולחן ומנמק: "כדכתיב ואת המנוחה נכח השולחן". אך גם לאחר דבריהם, נראה שיש במנוחה על כל חלקיה ופרטיה המדויקים גם רעיון רוחני גבוה יותר.

הסבר ג' - להאיר בלילה - 'אבן עזרא' בפרשת 'תצוה' (כ"ז, כ') מסביר: "למאור - לצורך האור בלילה". ובפרשת 'בהעלותך' (במדבר ח', ב') הוא מוסיף הסבר מדוע צריך שיהיה אור בלילה: "להורות כי הדבור יהיה גם בלילה כי שם יהיה הנר דלוק ולא יכבה". אך 'רמב"ן' אומר שרבותינו לא סברו כך, שמובא ב'מכילתא' (בא א'): "והלא לא נדבר עמו אלא ביום". אך ה'חזקוני' שם, גם מביא כדעת 'אבן עזרא' ומוסיף הסבר מדוע ה' דיבר עם משה גם בלילה: "כי שם הנר תמיד דולק. וכן מצינו בשמואל ונר אלקים טרם יכבה וגו' ויקרא ה' אל שמואל". ויש מסבירים, שנכון שה' לא דיבר עמו בלילה, אך עם הנר דולק, הרי יש לו דין של יום ולא דין של לילה.

הסבר ד' - לקבע בנפש מעלת הבית - 'רבנו בחי' מסביר: "על דרך הפשט היה ענין המנוחה במשכן ובמקדש כדי לקבוע בנפש מעלת הבית ויראתו... וידוע כי הנשמה נהנית בהדלקת הנרות והיא מתהלכת בעידוני ההוד והשמחה, ומתפשטת ומתרחבת מתוך הנאת האורה מפני שהיא חתיכת אור חצובה באור השכל, ומן הטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה".

הסבר ה' - רמז לגוף האדם - בעל ספר 'חומת אנך' (במדבר ח', ב') מביא בדרך רמז מהשל"ה הקדוש כי המנוחה רמז לגוף האדם, רמז שתמיד תהיה מאירה נשמתו בתורה ומצוותיו. ובהמשך דבריו מפרט את כל חלקי המנוחה במקביל לגוף האדם.

הסבר ו' - המנוחה רומזת לתורה - 'רבנו בחי' מביא הסבר על דרך השכל: "המנוחה בשבעה נרותיה תרמוזת לתורה הנקראת אור, שנאמר (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור, והיא כוללת שבע חכמות ועל כן היו נרותיה שבעה".

הסבר ז' - המנוחה עדות שהשכינה שורה בישראל - בעל 'אור החיים' הקדוש בפרשת 'בהעלותך' (במדבר ח', ב') אומר: "טעם הדבר יתבאר על פי דבריהם ז"ל שאמרו במסכת שבת (דף כב:): ... אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל, מאי עדות, אמר רב - זו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה, וממנה היה מדליק ובה היה מסיים עד כאן".

הסבר ח' - מקור לחכמה - במס' 'בבא בתרא' (כ"ה ע"ב): "אמר רבי יצחק - הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין, וסימניך שלחן בצפון ומנוחה בדרום". ואומר על כך 'רבנו גרשום': שם: "ומנוחה בדרום. היינו חכמה כדכתיב - כי נר מצוה ותורה אור".

נושא ב' - "הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין"

שאלה מרכזית - האם הסגולה נובעת מהרוחות ממש או מחמת השולחן והמנוחה

הערה - מה המשמעות בכך שהמתפלל מצודד פניו קצת לדרום או לצפון. הרי, בגמ' לא משמע שיש בצדדים אלו סגולה לעושר או לחכמה, אלא הכוונה להשפעות של הרוחות הבאות מצדדים אלו. שרב חסדא אומר שם: "מאי דכתיב 'מצפון זהב יאתה' (איוב ל"ז, כ"ב), זו רוח צפונית שמזלת את הזהב". ואין הכוונה שבצד צפון יש סגולה שמביאה זהב לעולם, אלא שרוח צפונית מחממת את העולם ומביאה שרב ורעב בא לעולם, ולכן הזהב נהיה יותר זול. ואם כוונת ר' יצחק לומר, שיתכוון לצד צפון שבו השולחן שמסמל את העושר, או לצד דרום שבו המנוחה שמסמלת את החכמה, אז מדוע מביא אותם רק כסימן? וקצת נראה מדבריו, שהפניה היא לכיוון רוחות השמים הללו, ובכדי שלא יחליף בין משמעות הרוחות הוא נותן לאדם סימן ע"י השולחן והמנוחה.

עוד יש לברר, שרבי יצחק בגמ' מדבר על חכמה, וכן 'רבנו גרשום' מפרש שמנוחה מסמלת את החכמה, ככתוב - כי נר מצוה ותורה אור'. אמנם, החלק בפסוק - 'נר מצוה' אפשר לומר שמכוון למנוחה שמדליקים בה את הנרות, אך, כיצד לומד שהכוונה לחכמה. ואולי לומד מהחלק - 'ותורה אור', וסובר שגם חלק זה קשור למנוחה היות והיא מאירה, והכוונה לחכמת התורה. אך קשה, שהמושג 'חכמה' לא מופיע בפסוק זה, אלא 'תורה' ו'אור'. ואמנם, ניתן ללמוד על חכמת התורה, אך מדוע ר' יצחק מזכיר דווקא 'חכמה'.

דרך א' - הכוונה לרוחות השמים ממש - מפירוש 'תורת חיים' על מס' 'בבא בתרא' משמע שהכוונה - לרוחות השמים ממש, כי אומר שהחכמה והתורה נמצאים בצד דרום: "הרוצה שיחכים ידרים. לפי שהחכמה באה משם וגם התורה שם היא, כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה מימינו יתברך היושב במערב". ופירוש, ששכינה במערב, ואם ה' יושב במערב, והתורה בימינו, ככתוב ב'זאת הברכה' - 'מימינו אשדת למו' (דברים ל"ג, ב'), יוצא שצד ימין שלו הוא צד דרום ושם נמצאת התורה. ומוסיף, שיתכן שמשום כך חכמים גדולים היו מצויים בארץ הנגב. ומדבריו משמע שצד דרום הכוונה לרוח דרומית ממש, והשולחן והמנוחה ניתנו רק לסימן שלא יחליף.

גם מדברי 'מהרש"א' שם משמע שהכוונה לרוחות השמים ממש. כי הוא אומר שצד צפון מביא את הזהב: "שמזלת את הזהב כו'. דהיינו שע"י אותו הרוח בא הזהב שהוא זל בעיני הבריות ומצוי ביד רבים". וכן לגבי צד דרום, משמע מדבריו שהכוונה לצד דרום ממש: "הרוצה להחכים ידרים והרוצה כו'. הכונה בו כדלעיל כי הלחם אשר בו יחיה האדם הוא מרוח דרום, והרוצה שלא להרבות הון

רק כדי חייו שיחכים בתורה, יתן פניו לאותו צד אשר הלחם בא ממנו ולא הזהב, שהוא דרום, אבל בהיפך **הרוצה להעשיר יצפין יתן פניו לאותו צד אשר הזהב בא ממנו שהוא צפון** כדלעיל. ואמר **וסימנך** שלחן בצפון כו' שהוא שלחן מלכים ועשירים, ולא היה עליו רק לחם הפנים, רמז שלא יסמכו על ריבוי הונם, כי לא ישבעו ממנו רק מן הלחם הבא מצד השני שהוא דרום. **ומנורה היתה בדרום**, שהיו מסתפקין בה בשמן לנר, כן **הרוצה להחכים לא יבקש ממון רב רק שישתפק במעט כדי לקיים נפשו ונשמתו הקרויה נר אלהים נשמת אדם**. ומציין שתרגום **יונתן** אומר מעין דברים אלו על הפסוק בפרשת **פקודי**: "והבאת את השלחן וערכת את ערכו והבאת את המנרה והעלית את נרתיה" (שמות מ', ד').

יוצא מדבריו, שרוח דרום ממש מביאה את הלחם, והרוצה להחכים יסתפק בלחם בלבד, ויקדיש רוב זמנו בשביל להחכים. והשולחן והמנורה הם רק סימן לרוחות אלו. ולגבי המנורה הוא אומר, שכמו שבשביל שהנר ידלוק מספיק קצת שמן, כך בשביל להחכים יש להסתפק במועט, בכדי לקיים נשמתו המשולה לנר. אך, גם לפירושו המנורה והאור הדולק בה, לא מציינים את התורה עצמה.

דרך ב' - הכוונה לשולחן והמנורה עצמם - מפירושו של בעל **עינון יעקב** (**לעיני יעקב**) נראה שהעושר בא מהשולחן עצמו, וע"י הנר זוכה לחכמה ולתורה, ולא שהם משמשים רק לסימן לצד צפון ולצד דרום. וכך הוא אומר: "וסימנך שלחן בצפון ומנורה בדרום. כי **העשירות משלחן גבוה קזכי**, וכדאיתא **ב'זוהר'** הובא **ב'ליקוט ראובני'** פי **'תצוה'**, שע"י השלחן ירד מזונות לכל העולם... וע"י הנר זוכה לחכמה ולתורה כדאיתא בפי' במה מדליקין (דף כ"ב) דהרגיל בנר הוויין ליה בנין רבנן כי נר מצוה ותורה אור".

נושא ג' - אם גם המנורה משמשת כמקור לתורה, אז מה ההבדל בינה לבין הארון

שאלה מרכזית - יש פרשנים המסבירים שהמנורה רומזת לתורה. כגון, בעל **'שפתי כהן'** (שמות כ"ה, ל"א) שאומר: "אחר כך צוה על המנורה שהיא רמז על הנשמה שהיא מאירה לגוף... ועוד היתה בדרום לפי שהיא רמז לתורה. כמו שאמרו במדרש והחכמה מאין תמצא, היא בדרום כאומרם (בבא בתרא כ"ה). הרוצה להחכים ידרים". וכן בעל **'תפארת יהונתן'** (שמות כ"ז, כ') שאומר: "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית כתית למאור להעלות נר תמיד. נראה לבאר כי כתית למאור, המנורה מורה על התורה דאין התורה ניקנית אלא ביגיעה ולכך כתית למאור וגם התורה צריכה להתמדה גדולה מחמת השכחה". והרי בוודאי שגם הארון רומז לתורה, וא"כ, מהו ההבדל בין הארון למנורה אם שניהם מרמזים לתורה.

הארון - ליעוד הדברות שבכתב, וגם לציווי בקבלה בעל פה, המנורה - כח הפלפול - בעל 'העמק דבר' מפרש כאן בפרשת **תרומה**: "תכלית המנורה הוא להאיר כח הפלפול וחדושי תורה שיבא ע"ד האמת". ואילו בפרשת **תצוה** הוא מוסיף: "**הארון** בא - ליעוד הדברות שבכתב וגם לציווי בקבלה בע"פ... ועדיין אין בזה כח הפלפול והחידוש שהיא אדם יכול לחדש מעצמו דבר הלכה שאינו מקובל. ולזה הכח הנפלא שנקרא **תלמוד** ניתן כח המנורה אשר נכלל בו שבע חכמות, וכל כחות הנדרש **לפלפולה** ש"ת (=של תורה). וכ"ז נכלל בכפתורים ופרחים. עד דאי' בב"ר פצ"א ר' טרפון בשעה שהיה שומע דבר מתוקן היה אומר - **כפתור ופרח**".

הארון - מסמל את התורה, המנורה - מסמלת את המצוות - כך מבין בעל **'צרו המור'** את ההבדל בין הארון למנורה, ואומר: "ואתה תצוה. וכמו שבראשונה צוה בעשיית הארון, שהוא כלי נבחר מכל הכלים. בתורת ה' תמימה, שנקראת אור, דכתיב (משלי ו, כג) ותורה אור. כן רצה לצוות בכאן בראשונה על נר מצוה שהיא המנורה, הראויה לישראל להאיר אפלתם".

אפשר לצרף כאן את דברי בעל **'התניא'** (ליקוטי אמרים פרק ה') שמסביר עפ"י **האריז"ל הקדוש**, שלימוד התורה שונה מכל מצוה אחרת בזה שהוא גם מקיים מצווה וגם לומד תורה. ובוה שמקיים מצווה הוא מקיף עצמו באור מקיף מבחוץ, ובלימוד התורה, השכל של האדם מקיף את התורה, והופכת להיות אצלו אור פנימי. ולכן הארון צריך להיות זהב מבפנים וזהב מבחוץ, לרמז על האור הפנימי והאור המקיף. ולפי זה אפשר להוסיף שהמנורה שמסמלת את המצוות אין בה אור פנימי, אלא רק חיצוני שמסמל את האור המקיף הבא לאדם ע"י קיום מצוות.

הארון - רומז לנבואה, המנורה - רומזת לתורה - כך מסביר בעל ספר **'תולדות יצחק'** (שמות כ"ה, ל"א) את ההבדל ביניהם: "**הארון** רומז לנבואה שנאמר [לעיל כה כב] **'ודברתי אתך מבין שני הכרובים'**... המנורה כנגד התורה שמאירה לישראל".

הארון - תלמיד חכם שאינו זקוק לשולחן, המנורה - תלמיד חכם שזקוק לשולחן - בעל **'כתב סופר'** (שמות כ"ה, ל"א) מביא בשם אביו: "ראיתי באגדת אאמ"י זצ"ל בשם קדמון דלכן הקדים שולחן למנורה, ע"ד שאמרו ז"ל שמושה הקדים זבולון ליששכר לפי שמחזיק אותו... **ושלחן** מרמז על המחזיק, ומנורה על העוסק בתורה כדאמרו ז"ל [ב"ב כה:]: הרוצה להעשיר יצפין, להחכים ידרים, וסימנך מנורה בדרום ושולחן בצפון. והקשה עליו - א"כ למה הקדים ארון לשולחן... וני"ל ליישב, דיש שני מיני ת"ח, **צדיק גמור** כמו רבי חנינא בן דוסא **לא צריך למחזיק** כי כל העולם ניזון בשבילו... אבל מי שלא בא למדרגה זו הוא צריך לזבולון שיפרנסו, וזבולון המחזיק קודם לו. ומעתה אתי שפיר, **ארון הקודש** שבו הלוחות מונחים ועמד בקדשי קדשים **מרמז על ת"ח כרבי חנינא בן דוסא**... אבל **מנורה** מרמז על **ת"ח שאינו במדרגה זו**... וצריך להמחזיק, השולחן קודם לו".

הארון - תורה שבכתב, המנורה - תורה שבעל פה - ונראה להוסיף, שהארון ובו הלוחות וספר התורה שהם בכתב, מסמל את התורה שבכתב, ואילו המנורה מסמלת את התורה שבעל פה. והתורה עצמה היא בקדש הקדשים ואין פותחים אותה, אך המנורה היא בקודש, וכל יום הכהן מיטיב את הנרות בבחינת מחדש בה חידושים חדשים, וע"י זה מחדש **בטובו**, שהיא **התורה** שנאמר בה - **כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזובו**, בכל יום מעשה בראשית. ובמנורה שמן זית כתית, כי הלומד צריך לכתת ולכתוש עצמו יותר על לימוד התורה שבע"פ. ונאמר - **ימערב עד בוקר**, כי עיקר לימוד תורה שבע"פ הוא דווקא בלילה.

ולפי זה, **אולי נסביר**, למה משה התקשה במנורה יותר משאר הכלים? ואם נאמר שהכוונה לתושבע"פ, אולי הכוונה שהיות ואין לה סוף, לכן התקשה בה. כמו שנאמר, שהיה לומד ושוכח עד שנתנה לו במתנה.

לעילוי נשמות - הגיליונות של כל השנה כולה וכן הלימוד של כל השנה כולה מוקדשים לע"נ אחד מחשובי לומדי הכולל 'תורתך שעשועי' - ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל שנלב"ע.

לע"נ ר' אברהם הכהן בן חנום ז"ל מלומדי הכולל 'תורתך שעשועי' שנלב"ע. ולע"נ ר' אדמונד רפאל בן ז'היה.

השיעורים מתקיימים בבית הכנסת חניכי הישיבות - רח' מנחת שלמה 3 גני הדך פתח תקוה

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת עירובין. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכחובת - Ingber@bezeqint.net